František K o ž í š e k (Praha)

HLADOVÉ VODY A PŮVOD JEJICH JMÉNA

***HUNGRY WATERS* AND THE ORIGIN OF THEIR NAME**

The article deals with the possible origin of the names of the springs *Hladová voda* (Hungry Water) and *Hladová studánka* (Hungry Well), of which there are at least ten in the Czech Republic. Most sources state that the name comes from the fact that people felt hungry after drinking water from the spring. All the springs located are presented in the article, their chemical composition is described and this is compared with balneological findings on the effects of water on health. At the same time, other meanings of this name are also given, whether they are hydronyms (abroad) or general descriptions of the properties of water. In conclusion, a hypothesis is put forward that the origin of the name is not derived from the special chemistry and specific effect of the water, but arose because hungry farmers or foresters tried to stave off hunger by drinking water from these springs while in the field, but this did not help; on the contrary, it may have made them feel even hungrier.

Key words
hydronyms; etiology; *Hungry water*

Klíčová slova
hydronyma; etiologie; *Hladová voda*

Úvod

Pomístní jména odrážejí či zachycují přírodní charakter, umístění nebo historii daného místa (Olivová-Nezbedová, 1995, s. 15–34). U hydronym půjde většinou o charakter místa (vody), i když i zde budou existovat výjimky, např. u rybníků, které někdo vlastnil, se může do názvu promítnout jméno vlastníka, popř. činnosti zde člověkem prováděné, a tím i část jeho historie.

Pokud se jedná o charakter vody, konkrétně pramene, studánky nebo studny s názvem *Dobrá voda*, člověka, který se celý život profesně zabývá vztahem mezi kvalitou vody a zdravím (můj případ), přirozeně napadne otázka, zda tento název odráží pouze skutečnost, že voda má nebo kdysi měla příjemnou, dobrou chuť, nebo (také) nějakou dávnou zkušenost, že voda má příznivé účinky na lidské zdraví. Taková myšlenka je dnes velmi aktuální, protože nacházíme rozpor mezi tím, jakou bychom si pitnou vodu přáli (chutnou a přispívající k našemu zdraví) a jak je dnes pitná voda oficiálně definována (nejsou v ní nežádoucí bakterie nebo toxické látky, čili může tak maximálně neškodit, ale nijak se tím nedefinuje její pozitivní účinek k podpoře zdraví – Havlík, 1988; Rosborg – Kozisek, 2020). Naději, že odráží dávnou empirickou zkušenost o vlivu na zdraví, ve mně kdysi vzbudil

 https://doi.org/10.58756/a1673212

článek J. Krále[1] (1970) a jeho další nepublikované rukopisy na téma Dobrých vod dochované v jeho pozůstalosti (ANM, b.d.).

Samozřejmě, že je možné se pokusit tuto teorii experimentálně ověřit, ale vzhledem k tomu, že v České republice máme *Dobrých vod* vyšší desítky až stovky (a postupně nacházím další, zahraniční případy nepočítaje), není jejich systematický průzkum bez externí finanční podpory možný. Pokračuji tedy v jejich zkoumání alespoň ve volném čase a nesystematicky, ale ucelený závěr zatím k dispozici není.

Nicméně při hledání *Dobrých vod* jsem pochopitelně narazil i na mnoho jiných hydronym podobného názvu, z nichž nejblíže k mému tématu mají vody hladové. A protože je jich řádově mnohem méně, jejich fyzická návštěva a prozkoumání byly mnohem snazší, včetně několika zahraničních lokalit. Proto bych se rád v tomto příspěvku zabýval možným původem názvu *Hladová voda*. Nejde přitom jen o zkoumání fyzikálně-chemické či fyziologicky-medicínské, ale také – a to snad především – kulturně-historické.

Pomístní jméno versus odborný termín

Než se budeme zabývat konkrétními lokalitami s názvem *Hladová voda* v České republice, je nutné uvést, že existuje i termín „hladová voda“ (a to dokonce v několika významech), který je mezi odbornou veřejností běžně rozšířen. Tuto skutečnost musíme zmínit jako teorii a ptát se, nemohl-li se tento význam termínu promítnout i do pomístních jmen.

Řekne-li se mezi chemiky či vodohospodáři pojem „hladová voda“, je jim charakter takové vody naprosto jasný: jedná se o vodu, která je obvykle málo mineralizovaná či jinak (vůči materiálům) agresivní, např. kvůli vysokému přirozenému obsahu volného oxidu uhličitého, takže koroduje potrubí nebo jiné kovové či cementové materiály, se kterými přichází do kontaktu. Protože je voda „hladová“, potrubí „rozežírá“, a proto např. při distribuci takové vody kovovým či cementovým potrubím musí provozovatel vodovodu činit určitá opatření k zabránění korozi. Buď vodu upravit (tzv. stabilizovat, obvykle ztvrdit čili přidat soli vápníku a hořčíku) nebo vyměnit potrubí za plastové, na které hladová voda korozivní účinky nemá. Nemá ho ani vůči dřevu, takže se tento pojem objevil nejdříve někdy v polovině 19. století, kdy se pro dopravu vody začaly místo trub dřevěných používat trouby kovové (litinové).

[1] Prof. RNDr. Jiří Král (1893–1975), profesor geografie v Praze; po únoru 1948 musel z Karlovy univerzity odejít a živil se díky znalosti jazyků jako příležitostný průvodce turistů, nicméně soukromě nadále bádal v oblasti pramenů s názvem *Dobrá voda*, jejichž příznivý účinek na zdraví spatřoval v jejich radioaktivitě.

Zakladatel české hydrogeologie Ota Hynie ve své stěžejní práci k tomuto tématu uvádí: „Mnohé podzemní vody jsou útočné neboli agresivní. Rozhlodávají a rozrušují hmoty, s nimiž se stýkají, zvláště kovy, cement, beton a maltu. Tuto vlastnost mají především všechny měkké vody, tzv. hladové, a vody s obsahem kyslíku ovzdušného původu, s uhličitanovou tvrdostí menší než 7° něm.“ (Hynie, 1961, s. 162). A současná vysokoškolská skripta stavební geologie se vyjadřují podobně: „Útočnost neboli agresivita je jednou z nejdůležitějších vlastností podzemní vody s ohledem na stavební činnost. Může být síranová, uhličitá nebo se může jednat o vodu **hladovou**. […] Hladová voda neobsahuje rozpuštěné soli, je v podstatě destilovanou vodou, která vyluhuje soli z okolního horninového i stavebního (např. betonu) prostředí.“ (Šamalíková – Locker – Pospíšil, 200-?, s. 84–85).

V Německu se termín „hladová voda“ či „stravující, nahlodávající voda“ (*zehrendes Wasser*) používá ještě v jiném vodohospodářském nebo ekologickém kontextu a smyslu.[2] Jedná se o vodu, která svým mechanickým působením rozrušuje (eroduje) břehy, takže např. vlny v mořském příboji způsobují erozi pevniny nebo prudce tekoucí voda v toku eroduje dno a podemílá břehy a způsobuje jejich sesuvy. Odtud by mohl pocházet název *Hladový potok*, jak se s ním setkáváme např. v Jeseníkách (pravostranný přítok Desné, který na svém cca 2,5 km dlouhém toku překonává převýšení okolo 500 m), nebo u obce Mnich na Pelhřimovsku (100 m převýšení na 3,5 km).[3]

Naopak u rybníků musíme název *Hladový rybník* vysvětlovat spíše analogicky s názvem *Hladové pole* (pole, které se těžce obdělávalo, nebo/a dávalo malou úrodu, protože se jednalo o neúrodnou písčitou, jílovitou, popř. hodně kamenitou půdu, která vyžadovala hodně hnojiv) – jednalo se tedy o rybníky, které v období sucha ztratily veškerou vodu, nebo produkovaly jen málo ryb. Několik příkladů *Hladových rybníků* v České republice: rybník asi 0,5 km sz. od Matějovce, rybník asi 3 km jv. od Starého Hobzí (oba v okrese J. Hradec), rybník na severním okraji Třebíče, rybník asi 2 km sv. od Horní Cerekve, rybník asi 2 km sev. od Počátek (oba poslední v okrese Pelhřimov), rybník asi 2 km sv. od Jamného v okrese Jihlava a rybník asi 2 km záp. od Žulové, okres Jeseník.

U pramenů s názvem *Hladová voda* ale žádné z předešlých vysvětlení nepřichází v úvahu.

[2] Podle vyjádření některých německých kolegů se prý v Německu tento výraz používá běžně, ale velké výkladové slovníky (např. Duden) ho neobsahují. Občas se s ním lze v tomto kontextu setkat i v češtině, ale není jasné, zda jde o autentické použití nebo o převzetí německého výrazu.

[3] Kromě názvu *Hladový potok* se u tohoto toku setkáváme též s novější variantou *Hladovský potok*. Naopak *Hladovský potok* u Staré Říše na Jihlavsku odvozuje svůj název od obce Hladov, kterou protéká.

Hladové vody (prameny) v České republice

Prameny zvané *Hladová voda* (popř. *Hladová studánka*/*studna*, *Hladový pramen* a jejich varianty) byly vyhledány pomocí několika zdrojů:

a) Katalogy pomístních jmen (KPJ) uložené v Ústavu pro jazyk český AV ČR, konkrétně v onomastickém oddělení v Praze a dialektologickém oddělení v Brně.[4]

b) Publikace zaměřené na prameny a studánky v České republice, zejména kniha P. Kovaříka (1998).

c) Internet, zejména Národní registr pramenů a studánek (www.estudanky.eu) a www.mapy.com.

Pomocí těchto zdrojů se podařilo vyhledat celkem 10 lokalit, které mají oporu v mapách nebo v různých písemných zdrojích. Lokality jsou shrnuty v tabulce 1 a jejich geografické rozložení ukazuje obrázek 1. Jednu z nich (u Vigantic ve Zlínském kraji) se nepodařilo v terénu přesně lokalizovat.

U sedmi z deseti těchto pramenů se objevuje pověst o původu jména. Ta pověst je ve všech případech stejná: po napití této vody dostal člověk hlad. Voda tedy měla specificky podporovat trávení; v jednom případě je zmíněn navíc ještě lehký projímavý účinek, snad jako doklad vlivu na zažívací systém.

Z balneologie máme poznatky o tom, že některé minerální vody mají příznivý účinek na zažívací systém a jsou využívány jako podpora jeho léčby (Benda, 2011). Pro pitnou léčbu zažívacího traktu jsou v ČR indikovány minerální vody těchto typů: hydrogenuhličitano-sodné, sírano-sodné, sírano-vápenaté, sírano-hořečnaté, chlorido-sodné, chlorido-vápenaté, chlorido-hořečnaté, popř. minerální vody s vysokým obsahem železa a arzenu. S výjimkou posledního typu jsou typickým představitelem karlovarské minerální vody, ale uplatňují se i některé prameny z Luhačovic, Mariánských a Františkových Lázní (Třískala – Jandová a kol., 2019, s. 129–135). Z lidového léčitelství je také dobře znám účinek některých minerálních vod (např. Šaratice), resp. v nich obsaženého síranu hořečnatého na vyvolání průjmu (k témuž účelu se může použít i připravený roztok hořečnaté, tzv. epsomské soli). V případě tohoto účinku se však uvádí, že k jeho vyvolání je potřeba obsahu síranů minimálně 400–500 mg/l a hořčíku minimálně okolo 100 mg/l.

Aby bylo možné porovnat tyto znalosti se složením *Hladových vod*, byly autorem nebo jeho spolupracovníky navštíveny a odebrány vzorky vody na orientační

[4] Z. Komárková uvádí ve své práci ještě *Hladovu studánku*, která má podporovat trávení a nacházet se u Komorní Lhotky (okres Frýdek-Místek), přičemž čerpala ze stejného katalogu v dialektologickém oddělení ÚJČ (Komárková, 2010). Mně se ji lokalizovat nepodařilo. Nicméně patřila či patří (pokud ještě existuje) svým charakterem do stejné oblasti jako prameny v Jablunkově, Čeladné či Kozlovicích.

Tabulka 1: Přehled nalezených pramenů a studánek nesoucích ve jméně přívlastek „hladová/ý“

Č.	Název	Lokalizace (GPS)	Katastrální území, kraj	Zdroj informace	Pověst vysvětlující název	Poznámka
1	*Hladová studánka*	50.0954667N, 16.3145806E[5]	Záměl – Vamberk, Královéhradecký kraj (potok, u kterého studánka leží, je na hranici dvou katastrů)	KPJ ÚJČ Praha	Kdo se ze studánky napije, dostane velký hlad.[6]	
2	*Hladová voda*	50.1530811N, 16.5083953E	Kunvald, Pardubický kraj	KPJ ÚJČ Praha	Výborná voda, po které se dobře tráví.	Bývalé poutní místo a lázně, dnes už jen kaplička. Voda jímána pro místní vodovod. Asi 30 m SV je druhý pramen zvaný „Hladová voda 2“.
3	*U hladové studně*	49.6995639N, 16.1065444E	Březiny, Pardubický kraj	KPJ ÚJČ Praha	Po napití vody dostane člověk hlad.	
4	*Hladové prameny*	49.6758167N, 16.4724778E	Banín, Pardubický kraj	estudanky.cz, Brněnské vodovody a kanalizace a.s.	?	Pramen je sice součástí prameniště Březová nad Svitavou (zdroj zásobující část Brna a okolí), ale přímo *Hladové prameny* nejsou pro svou kolísající vydatnost vodárensky využívány.
5	*Hladová studánka*	49.4419689N, 16.0725833E	Sklené nad Oslavou, Kraj Vysočina	Bedřich Homola, místní lesník a pamětník; estudanky.cz	?	
6	*Hladová studánka (Glodno voda)*	49.5708000N, 18.7749500E	Jablunkov, Moravskoslezský kraj	KPJ ÚJČ Brno	Voda, po níž člověk rychle vyhládne.[7]	
7	*Hladová voda* (potok i pramen)	49.5727617N, 18.3048744E	Kozlovice – Lhotka, Moravskoslezský kraj (pramen a horní tok potoka se nachází na hranici dvou katastrů)	Marta Dvořáková, místní pamětnice z Kozlovic[8]	Voda, která po napití vyvolává hlad. (Dvořáková, 2009)	Pramen i potok jsou dnes v mapách značeny pod jménem Říčka.
8	*Hladová voda*	?	Čeladná, Moravskoslezský kraj	Kovařík (1998, s. 70)	Po napití dostává člověk hlad, neboť voda podporuje trávení a má slabý projímavý účinek.	P. Kovařík u Čeladné uvádí „osm studánek tzv. *Hladové vody*, obsahující ionty síranové a hořečnaté… dnes jen prosté vody“,[9] aniž by jejich polohu přesně lokalizoval.[10] Dnes žádný z místních pramenů nenese jméno „Hladová voda“, pouze u pramene *Cyrilka* (49.304476N, 18.201697E) bývá občas uváděn jako alternativní název.
9	*Hladová studánka*	49.4387347N, 17.8900361E	Police u Valašského Meziříčí, Zlínský kraj	estudanky.cz	?	
10	*Hladová voda* (potok)	?	Vigantice, Zlínský kraj	KPJ ÚJČ Brno	Léčivá voda, když se jí někdo napil, dostal hlad	V katalogu je objekt označen jako potok, ale ten musel mít pramen, jestliže k němu lidé chodili pro léčivou vodu. Pramen (ani potok) se však nepodařilo přesně lokalizovat.

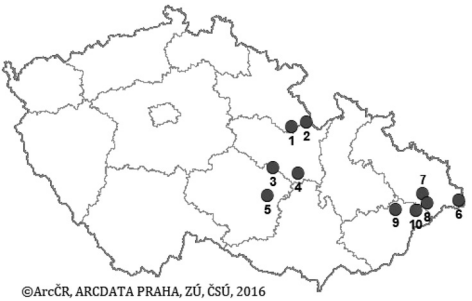

Obrázek 1: Lokalizace *Hladových vod/studánek* v rámci České republiky (čísla lokalit odpovídají číslování v tabulce 1)

rozbor charakterizující obsah celkových a vybraných minerálních látek, které určují fyziologický účinek vody. Výsledky jsou shrnuty v tabulce 2.

Když hovoříme o sodných, síranových či chloridových vodách z hlediska balneologie, jedná se o vody, které obsahují obvykle nižší tisíce mg/l, minimálně však vyšší stovky mg/l těchto iontů (a celkové rozpuštěné látky v řádu spíše vyšších tisíců). Ovšem, jak vyplývá z tabulky 2, zde zkoumané *Hladové vody* se svým obsahem těchto iontů pohybují o mnoho řádů níže. *Hladové vody* jsou tzv. vody prosté, s nízkým, až velmi nízkým obsahem rozpuštěných minerálních látek, jejichž koncentrace se pohybují sotva na průměrných hodnotách pitných vod, u nichž se

[5] Přibližná poloha; pramen či dnes spíše prameniště se nachází v údolí Sladkého potoka na jeho pravém břehu. Ve směru od Záměli je nejprve *Železitá* a výše proti proudu *Hladová studánka*.

[6] Tato pověst je zachycena ve starší literatuře, konkrétně v knize „Z českých mlýnů, v kapitole „U hladové studánky“: „[…] a jsem u studánky s krásnou, jako sklo čistou vodou, studenou jako led, a tak chutnou, že jsem se jí nemohl ani dosyta napít! […] Bylo mi chvíli blaze jako v ráji, ale najednou se mi tak začalo v žaludku něco ozývat, jako by mlel mršina na prázdno… Divná věc, myslím si, přece není tomu tak dávno, co jsi posnídal? […] takoví páni […] a oba mne ujišťovali, že po té vodě dostane každý takový kapitální hlad, že by vlka snědl…“ (Tůma, 1939, s. 58–66).

[7] I tato pověst je zachycena v literatuře (Téma, 1988), ale jen velmi heslovitě: „studánka s vodou, po níž má člověk hlad“.

[8] Marta Dvořáková je zároveň autorkou knihy „Hladová voda“ (2006), básnické knihy vzpomínek na dětství.

[9] Informace o údajném zvýšeném obsahu síranových a hořečnatých iontů, který by mohl vysvětlit vliv na zažívací systém, pochází ze staré literatury, kdy byly ještě analytické možnosti, resp. přesnost stanovení, velmi omezené. Hydrogeologický charakter území nepředpokládá, že by zdejší prameny mohly mít fyziologicky významné množství síranů nebo hořčíku, což potvrzují i novější rozbory. Proto také Kovařík závěrem uvádí „dnes již jen prosté vody“ – to však neznamená, že by se v průběhu doby minerální obsah zdejších pramenů nějak významně změnil, odráží to jen novější poznání o složení těchto vod.

[10] Protože Čeladná a Kozlovice jsou od sebe vzdáleny asi 7 km a Hladová voda u Kozlovic leží směrem k Čeladné, nelze vyloučit, že tento pramen patří mezi osm studánek zmiňovaných Kovaříkem.

Tabulka 2: Výsledky stanovení základních ukazatelů minerálního složení *Hladových vod*
* Číslování lokalit odpovídá číslování v tabulce 1.
** Hodnota rozpuštěných látek byla vypočtena z naměřených hodnot vodivosti, a to použitím koeficientu 7,8 (hodnota vodivosti násobena 7,8) (Pitter, 2015, s. 29). U lokality 5 byly tyto látky (při teplotě 105 °C) stanoveny též analyticky s výsledkem 115 mg/l.
PV = průměrné hodnoty (mediány) v pitných vodách v ČR v roce 2024 (Gari a kol., 2025, s. 80–85).

Ukazatel, jednotka	Lokalita*									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	PV
pH	7,8	6,9		7,42	5,90	6,2	7,0	6,5	7,33	7,4
Konduktivita (mS/m)	47	12,8	9,38	55,5	15,5	22,2	9,1	9,9	45,7	36,0
Rozpuštěné látky (mg/l)**	367	100	73	433	121	173	71	77	356	281
S Ca + Mg (mmol/l)	2,3	0,58	0,26	3,03	0,41	0,74	0,25	0,37	2,15	1,6
Vápník (mg/l)	92	18,6	8,3		10,9	20,1	7,8	12,6	77,9	40,6
Hořčík (mg/l)	0,4	2,8	1,3		3,2	5,9	1,3	1,3	5,1	7,8
Chloridy (mg/l)	9,9	< 5	0,6	21,4	3,5	15	< 4	< 2,0	2,0	19,8
Sírany (mg/l)	39	19,6				10	17	14		44,8
Dusičnany (mg/l)	69	8,6	1,7	36,9		36	26	< 2,0	5,7	13,8
Rok provedení rozboru	2009	2008	2013	2013	2017	2008	2009	2009	2021	2024

nepředpokládá žádný speciální biologický účinek. Poznatky z balneologie o chemickém složení vod účinkujících specificky na zažívací trakt tedy nelze účinek (vyvolání pocitu hladu) *Hladových vod* vysvětlit. Povšimněme si i geografických odlišností: zatímco léčivé minerální vody s účinkem na zažívací trakt se nacházejí v západních Čechách a na jižní Moravě, *Hladové vody* jsou převážně situovány do podhorských oblastí východních Čech (oblast Pardubického kraje a okolí) a severovýchodní Moravy, resp. východního Slezska (východní část Moravskoslezského kraje a sever Zlínského kraje). I to je hydrogeologicky předurčuje k nízké mineralizaci.

Protože ze složení *Hladových vod* není možné odvodit či odůvodnit jejich údajný fyziologický účinek, navrhuji jinou hypotézu o původu jejich jména, kterou uvádím v závěru.

Hladové vody (prameny) v zahraničí a původ jejich jména

Snažil jsem se zjistit, zda se s těmito jmény pramenů můžeme setkat i v jiné jazykové oblasti a jaký je tam udáván původ toho jména. Našel jsem dva takové prameny na Slovensku a dvanáct v Německu.

Na Slovensku se nachází *Hladná voda* a *Hladový prameň*, přičemž jejich jména se vysvětlují odlišně. *Hladná voda* u Zborova nad Bystricou se nachází na severozápadním Slovensku v Kysuckých Beskydech v údolí Fojtova potoka (přibližné souřadnice 49.4063864N, 18.8931772E). Vzdušnou čarou je to necelých 25 km

od nejvýchodnější české Hladové vody v Jablunkově, podobné je vzhledem ke geologickým podmínkám i složení či chemismus vody (voda s nízkým obsahem rozpuštěných látek) a stejné je i vysvětlení jména: „To pomenovanie ľudia poznali oddávna. Stará mama hovorila, že si to ľudia asi tak pomenovali z vlastných skúseností, lebo keď sa jej napili, tak vyhladli, asi to zloženie je také, že pomáha aj pretrávіť…“ (Hladký, 2021). Jedná se tedy o geografickou, (hydro)geologickou a kulturní analogii k *Hladovým vodám* v Moravskoslezském či Zlínském kraji.

Jiné vysvětlení názvu má *Hladový prameň* na západním Slovensku, poblíž Nového Mesta nad Váhom v Čachtickém krasu, který tvoří nejsevernější část Malých Karpat (souřadnice 48.7384336N, 17.7713217E). *Hladový prameň* je zároveň i název jeskyně, ze které pramen vytéká. Pramen je periodickou vyvěračkou s údajně dlouhou periodicitou sedmi let, když 7 let teče a 7 let nikoliv (StaryJeskynar, 2018; Mareková – Lánczos – Milovský – Lačný, 2020). K původu názvu viz dále u německých pramenů.

V Německu jsem nalezl dvanáct pramenů se shodným názvem: *Hungerbrunnen* (Hladový pramen). Šest jich je v pohoří Švábský Jura na jihu Německa, čtyři ve Falckém lese v okolí Kaiserslauternu na západě Německa a po jednom u Freiburgu (Schwarzwald) a Würzburgu (Spessart). Asi u poloviny z nich se uvádí, že se jedná o občasný, periodický pramen, ale jen u jednoho z nich lze dohledat podrobnosti o původu názvu. Ke krasovému prameni *Hungerbrunnen*, který se nachází 2 km jižně od obce Heldenfingen (souřadnice pramene: 48.5894647N, 10.0613369E) asi 25 km severně od Ulmu, se váže následující pověst: „Pramen v Hungerbrunnentalu prý tryská zvlášť silně vždy, když se blíží katastrofy. Stařenka, která nám v jednom hostinci poblíž pramene chystala chléb, vyprávěla, že tento pramen vyvěral velmi silně zejména v letech 1914 a 1939. A od Černobylu z něho vyvěrá bez ustání tolik vody, že se z ní vytvořila skoro malá říčka.“ (Graichen, 1991, s. 159; český překlad úryvku Y. Kožíšková). Navštívil jsem tento pramen dvakrát. Poprvé 8. 4. 2004, kdy byl pramen zcela vyschlý, evidentně již delší dobu bez jediné kapky vody. Podruhé 1. 4. 2011, kdy naopak pramen tekl mimořádně vydatně (nejméně 10 l/s) – souviselo to s havárií jaderné elektrárny Fukušima, ke které došlo o tři týdny dříve?

Při pátrání v Anglii jsem získal vysvětlení od Jamese Rattue:[11] „Pověst o německém Hladovém prameni je velmi podobná pověstem vážícím se k mnoha tzv. prorockým pramenům ve Velké Británii, ale ty většinou nemají vlastní jména. Slyšel jsem, že se jim říká ‚vody (přinášející) neštěstí či bídu‘ (*woe waters*), ale jedná se spíše o obecný název než o jméno konkrétních míst. V hrabství Kent se nachází několik potoků, které předpovídají špatné sklizně a nazývají se *nailbournes*.“ (Rattue, 2009; český překlad dopisu F. Kožíšek).

[11] J. Rattue je přední znalec britských studní a pramenů, autor knihy „The Living Stream: Holy Wells in Historical Context“ (1995).

V případě německých *Hungerbrunnen*, slovenského *Hladového prameňa* a pravděpodobně i zmíněných britských pramenů se z hydrogeologického hlediska jedná o fenomén tzv. občasného pramene (čili pramene, který teče jen občas, sezónně), který je v angličtině nazýván *bourne* a v němčině *zeitweiliger Wasserlauf*. V tomto kontextu se podruhé zmiňuje o hladové vodě i výše citovaná česká hydrogeologická monografie, kde Hynie hovoří o pramenech trvalých a pramenech občasných, „které jsou nazývány hladové prameny" (Hynie, 1961, s. 282). V podobném duchu hovoří již před válkou jazykový slovník, který v hesle „hladový" uvádí: geol. hladový pramen, *slabý nestálý* (PSJČ, 1935–1937, s. 865). České *Hladové vody*, po kterých má člověk dostat hlad, však nejsou hladovými (občasnými) prameny ve smyslu hydrogeologickém! S přimhouřením oka by se mezi ně daly zařadit snad *Hladové prameny* u Banína, jejichž vydatnost sezónně kolísá, ale v minulosti nikdy zcela nevyschly; k nim se ostatně žádná pověst o hladu neváže.

V České republice je také několik tzv. prorockých pramenů, ke kterým se váže pověst o předvídání špatných událostí v budoucnosti (např. pramen *Vojtěška* v Milavčích, léčivý pramen na Křemešníku nebo studánka u Statenic /Kovařík, 1998, s. 114, 129 a 168/), ale žádný z nich se nejmenuje *Hladová voda*. U některých z nich je proroctví vázáno na změnu kvality vody (voda, která je jinak čistá a čirá, se najednou zakalí), u ostatních je vázáno na abnormální množství vody v neobvyklém ročním období (zde se jedná o typické periodické prameny). Mechanismus „věštby" lze ale asi u obou typů zřejmě vysvětlit stejně – mimořádné dešťové srážky, které buď zakalily vodu, nebo zvýšily vydatnost pramene, zároveň ohrožovaly úrodu a hrozily hladem – aniž bych chtěl zcela zavrhnout možnost jiného, z hlediska současného stavu poznání „nadpřirozeného" vysvětlení.

Závěr

Název pramenů *Hladová voda* či *Hladová studna (studánka)* v České republice se nedá odvodit z jejich vlastností hydrogeologických (nejedná se o občasné prameny, které jsou vázány hlavně na krasové oblasti), hydrochemických (jedná se sice o nízkomineralizované vody, které mohou být agresivní vůči kovovému nebo cementovému vodárenskému potrubí, ale jejich název je starší než doba, kdy se tato potrubí začala v praxi používat), ani balneologických (jejich chemické složení nedokáže vysvětlit udávaný fyziologický účinek na zažívací trakt, protože se jedná o tzv. oligominerální[12] vody).

Domnívám se, že jejich název souvisí s jejich lokalizací ve východních Čechách a ve východním Slezsku, resp. na severovýchodní Moravě. V obou případech se jedná o podhorské, kopcovité oblasti s méně úrodnou půdou, kde měli venkovští

[12] Tj. na minerály chudé vody.

obyvatelé v minulosti těžké živobytí a jídla neměli nazbyt. Zde předkládaná hypotéza o vzniku názvu je taková, že hladoví rolníci či lesníci se snažili při pobytu na poli, pastvinách nebo v lese zmírnit či zahnat hlad napitím vody z těchto pramenů, ale to samozřejmě nepomáhalo, naopak měli možná pocit, že mají hlad ještě větší. Odtud vznik pověsti, že voda podporuje trávení, k čemuž ale mohla napomoci ještě jedna vlastnost vody, dosud zde nediskutovaná – její teplota. *Hladové vody* pramenící v uvedených horských a podhorských oblastech mají vodu studenou a podle balneologických poznatků způsobuje pití studené vody zrychlenou pasáž střeva a má tedy mírný projímavý účinek (Špišák – Ryšavý a kol., 2010, s. 87). Tělo také musí na ohřátí studené vody v žaludku na teplotu těla vynaložit určité množství energie, řádově nižší desítky kalorií (Weiner – Weiner, 2010), což může také drobně přispět k rychlejšímu nástupu pocitu hladu.

Otázkou samozřejmě zůstává, když podobných oblastí bylo na území Čech, Moravy a Slezska mnohem více, proč se *Hladové vody* neobjevují i v jiných oblastech naší vlasti? Domnívám se, že odpověď na tuto otázku nelze hledat v objektivních geografických či hydrogeologických jevech týkajících se pramenů, ale spíše v kulturních zvyklostech uvedených dvou regionů.

LITERATURA

ANM (Archiv Národního muzea) (b.d.): Fond Jiří Král (nezpracovaný).

BENDA, J. (2011): Přírodní léčivé minerální vody. In: J. Kleczek (ed.), *Voda ve vesmíru, na zemi, v životě a v kultuře*, Praha: Radioservis, s. 471–483.

DVOŘÁKOVÁ, M. (2009): Osobní sdělení ze dne 23. 1. 2009.

GARI, D. W. – KOŽÍŠEK, F. – JELIGOVÁ, H. (2025): *Zpráva o kvalitě pitné vody v ČR za rok 2024*. Praha: Státní zdravotní ústav. [online] <https://szu.gov.cz/temata-zdravi-a-bezpecnosti/zivotni-prostredi/kvalita-vody/pitna-voda/monitoring-pitne-vody/> cit. 2025-10-13.

GRAICHEN, G. (1991): *Das Kultplatzbuch: ein Führer zu den alten Opferplätzen, Heiligtümern und Kultstätten in Deutschland*. München: Knaur.

HAVLÍK, B. (1988): Pitná voda není jen H2O. *Časopis lékařů českých*, 127, 8, s. 230–235.

HLADKÝ, J. (2021): osobní sdělení starosty obce Zborov ze dne 9. 2. 2021 (starosta v něm cituje vyjádření Mgr. Marty Stasinkové, bývalé ředitelky zdejší školy a místní pamětnice, která byla autorkou místní naučné stezky zahrnující i pramen *Hladná voda*).

HYNIE, O. (1961): *Hydrogeologie ČSSR. Díl I. Prosté vody*. Praha: Nakladatelství ČSAV.

KOMÁRKOVÁ, Z. (2010): Jména studánek na Moravě a ve Slezsku. *Acta onomastica*, 51, s. 227–246.

KOVAŘÍK, P. (1998): *Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

KRÁL, J. (1970): Dobré vody v Čechách. *Lidé a země*, 19, 6, s. 281–282.

MAREKOVÁ, L. – LÁNCZOS, T. – MILOVSKÝ, R. – LAČNÝ, A. (2020): Stable isotopes and water chemistry in Čachtice Cave and Hladový prameň Cave in relation to karst topology, soil cover, and past land-use. *Acta geologica slovaca*, 12, 1, s. 23–33.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. (1995): Pomístní jména v Čechách, jejich obecná charakteristika a jejich význam pro vědní obory. In: L. Olivová-Nezbedová – M. Knappová – J. Malenínská – J. Matúšová, *Pomístní jména v Čechách. O čem vypovídají jména polí, luk, lesů, hor, vod a cest*. Praha: Academia.

PITTER, P. (2015): *Hydrochemie*, 5. doplněné vydání. Praha: Vysoká škola chemicko-technologická.

PSJČ. *Příruční slovník jazyka českého*. Díl I. A–J. (1935–1937). Praha: Státní nakladatelství.

RATTUE, J. (2009): Osobní sdělení ze dne 7. 1. 2009.

ROSBORG, I. – KOZISEK, F., editors (2020): *Drinking Water Minerals and Mineral Balance. Importance, Health Significance, Safety Precautions*. 2nd ed. London: Springer International Publishing.

StaryJeskynar (2018): Čachtice – Čerpací pokus v jeskyni Hladový prameň 9.–11. 2. 2018. *Jeskyňář.cz – Československý magazín o jeskyňaření*, [online] <http://jeskynar.cz/cachtice-cerpaci-pokus-v-jeskyni-hladovy-pramen-9-11-2-2018/> cit. 2025-10-13.

ŠAMALÍKOVÁ, M. – LOCKER, J. – POSPÍŠIL, P. [200-?]: *Geologie: učební texty pro studenty kombinovaného a denního studia*. Učební texty vysokých škol (Vysoké učení technické v Brně). Brno: Akademické nakladatelství CERM, [online] <https://geotech.fce.vutbr.cz/wp-content/uploads/sites/17/2018/09/geologie.pdf> cit. 2025-10-07.

ŠPIŠÁK, L. – RYŠAVÝ, Z. a kol. (2010): *Klinická balneologie*. Praha: Karolinum.

TÉMA, B. (1988): Zajímavá zeměpisná jména na Jablunkovsku. *Těšínsko*, 3–4, s. 42–45.

TŘÍSKALA, Z. – JANDOVÁ, D. a kol. (2019): *Medicína přírodních léčivých zdrojů, minerální vody*. Praha: Grada Publishing.

TŮMA, K. (1939): *Z českých mlýnů. Humoresky*. Díl 7. 4. vydání. Praha: J. R. Vilímek.

WEINER, B. C. – WEINER, A. C. (2010): *The Ice Diet. Annals of Internal Medicine*, 153, 4.

František Kožíšek
ORCID: 0000-0002-0107-6969
frantisek.kozisek@szu.gov.cz
Státní zdravotní ústav
Šrobárova 48
100 00 Praha 10

Tento článek je volně přístupný na základě licence *Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence*, která umožňuje používání, šíření a reprodukci článku za podmínky, že původní článek bude řádně citován. Licenční podmínky jsou dostupné zde: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.cs.

This is an open access article under the terms of the *Creative Commons Attribution 4.0 International Public License*, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original article is properly cited. The license terms are available here: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode.